

Sociální vyloučení, chudoba

PhDr. Eva Křížová, PhD.

Souvisí s hierarchizací společnosti

- Na výše (lépe) a níže (hůř) postavené
 - Tradičně: urození, privilegovaní, „lepší“ lidi, „študovaní“
- Pojem vyloučení vyjadřuje názor, že hierarchie v občanské společnosti hmotného dostatku už není na vertikální ose, ale že se společnost dělí
 - na integrované a vyloučené ze společnosti
- Specificky vyloučení ve smyslu dobrovolného odtržení od společnosti mohou být i bohatí
- Vyloučení se může dít z mnoha důvodů
- **Opakování:**
 - **Sociální status** (získaný, připsaný),
 - **mobilita** (horizontální, vertikální, sestupná, vzestupná, mezigenerační, intergenerační)
 - **Zdroje sociálního statusu:** ekonomické, vzdělání, profese, sociální, kulturní a symbolický kapitál, lidská práva

Sociální vyloučení

- Proces a stav, v jehož rámci mají jedinci, skupiny či komunity **znesnadněné či zcela zamezené příležitosti** podílet se na běžném chodu společnosti a zapojit se do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti.
- Případně „nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťující vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt, které jsou v dané společnosti uznávaným standardem.“ (Matoušek 2003)
 - Nízké vzdělání, nekvalifikovanost
 - Chudoba
 - Slabá sociální opora (nefunkční rodina apod.)
 - Status cizince či menšiny
 - Zdravotní, mentální, sociální handicap (i vysoký věk), včetně závislých
 - Lidé v krizi, těžké životní situaci
 - Nezaměstnaní
 - Stigmatizace
 - Zvláštní regiony (bez dopravní obslužnosti)

Dimenze sociálního vyloučení

politická

sociální

materiální - ekonomická

psychická

kulturní

prostorová

symbolická (my a ONI)

Vyloučené, znevýhodněné, sociálně deprivované komunity - oblasti

kombinace vysokého podílu *nezaměstnaných* nebo jinak *znevýhodněných osob*, *nízkého příjmu obyvatel*, *nižší vzdělanosti* obyvatel, chybějící nebo *nedostatečné či špatně dostupné infrastruktury* služeb (sociálních, vzdělávacích, zdravotních, dopravních, obchodních), *nedostatku kapitálu* (ekonomického, kulturního, sociálního).

Problém: uzavírání světů, vznik hranic, bariér, jež se reprodukují a kumulují

Integrace je zárukou udržitelnosti demokratické společnosti

- Politika rovných šancí – zvýhodnění znevýhodněných
- Projekty církví a občanských sdružení
- Chráněné bydlení, chráněné dílny, chráněné zaměstnání, podpora zaměstnání zdravotně postižených osob, projekty na zaměstnávání bezdomovců,
- Přednášky bezdomovců ve školách, divadlo, sportovní zápasy apod.
- Důraz na rovný přístup ke zdravotní a sociální péči na bázi solidarity, neboť takový systém oficiálně máme
- Ochrana veřejné dopravy a dalších veřejných institucí (např. knihoven, rozhlasu, pošt, apod.)
- Rozbíjení stereotypů o seniorech, postižených, nepřizpůsobivých
- Udržování společenské integrity a pospolitosti

Chudoba

- Určitý stav nedostatku jedince či domácnosti v širokém slova smyslu
- Má dimenzi
 - Ekonomickou
 - Sociální (vzdělání, psychický stav, bydlení, vyloučení, „socka“, looser)
 - Psychologickou (nejistota, apatie, pasivita, chybí pocit bezpečí, chybí plány a perspektiva budoucnosti, ztráta sebeúcty)
 - Politickou (jak se z ní dostat? preventivní opatření apod.)
 - Kulturní (kultura bídy, vyloučení)
 - Subkultura chudoby-násilí, prostituce, nevzdělanost, nezaměstnanost, závislosti, záškoláctví, závislost na soc. dávkách a podpoře....
- Objektivní ukazatelé chudoby- absolutní a relativní míry
- Subjektivní pocíťování chudoby –srovnání s druhými

Definice chudoby podle OSN

Chudoba je základní odepření možností a příležitostí a znesvěcení lidské důstojnosti. Znamená to neschopnost efektivně se podílet na životě společnosti. Znamená to mít nedostatek k uživení a ošacení rodiny, nemít školu nebo nemoci navštívit nemocnici, nemít půdu k vypěstování jídla nebo práci, aby si člověk vydělal na živobytí, nemít přístup k úvěrům. Znamená to nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácností či komunit. Znamená náchylnost k násilí a často to také znamená žití v omezeném a zranitelném prostředí bez přístupu k čisté vodě či hygienickým zařízením.

- *Prohlášení podepsané všemi agenturami OSN, 1998*

Vývoj chudoby ve vyspělém světě

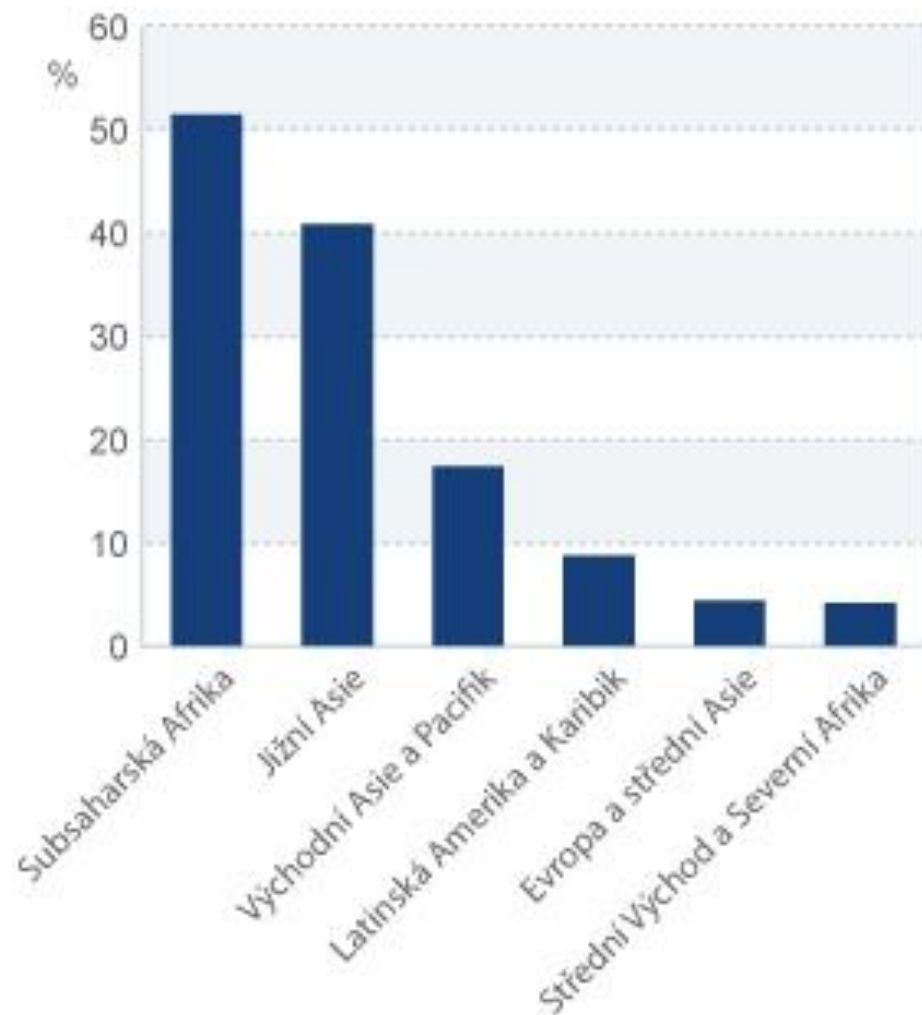
- V 19. a první polovině 20. století – v podstatě rozšířená a nijak výjimečná ani stigmatizující
- Po 2. sv.v. **hospodářský rozmach** a politické změny učinily chudobu v E. a USA výjimečnou (marginální)- týkala se např. těch, co nepracovali a měli nízký důchod apod.
- V posledních 20. letech se opět rozšiřuje – zasahuje střední vrstvy, stává se diskvalifikující (zadluženost, propad)
- **Nová chudoba od 90. let**

Absolutní a relativní chudoba, bída

- Jedinec či domácnost mají nižší příjmy, než jsou minimální příjmy, stanovené společností na zajištění základních potřeb-je stanovena „pevná“ laťka chudoby
 - 1,25 USD na den (od 2005)
 - Životní, existenční minimum
 - Minimální mzda
 - Spíše blízko k pojmu bída
- Vyjadřuje poměr mezi jedinci či domácnostmi dané společnosti či mezinárodně
 - Práh chudoby je vypočten z údajů o příjmech všech příslušníků dané společnosti či společenství a obvykle je udáván jako 60% mediánového příjmu
 - Extrémní chudoba je pod 50% mediánového příjmu

Mezinárodní chudoba

Jak je to v ČR?

• Definice životního a existenčního minima

- **Životní minimum** je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.
- **Existenční minimum** je minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby plně invalidní a u osoby starší 68 let.

- Životní minimum jednotlivce 3410Kč
- Existenční minimum 2200 Kč (=3 USD na den)
- Další osoby v domácnosti
 - Dospělí 2830 Kč
 - nezaopatřené dítě do 6 let 1740
 - 6-15 let 2140
 - 15 až 26 let (nezaopatřené) 2450
- Minimální mzda
 - 9200 Kč nebo 55/hod.

- Relativní chudoba:
- 9-10% domácností v relativní chudobě a
- 3,3% v extrémní ch.
- Cca 100 000 dávek hmotné nouze měsíčně v r. 2007
- Celkem 731 000 dávek sociální potřebnosti v r. 2012
- Plat na hranici chudoby je v13371 Kč měsíčně (hrubého) – cca 10 % obyvatel
- mezi 10 % nejlépe vydělávajících občanů patří v Česku občan s příjmem nad cca 35 000 Kč.
- Další 22% populace je v pásmu ohrožení chudobou (61-80% mediánového příjmu)
- Subjektivní chudoba je vždy vyšší
- V Česku se 35 % rodin považuje za chudé. 2/3 lidí přiznávají, že mají problém vyjít se svým příjmem. To vše v době, kdy česká ekonomika chvátá kupředu rekordním tempem, koruna je nejsilnější v historii a nezaměstnanost dlouhodobě klesá. (31.3.2008)

Chudoba a sociální vyloučení v současné ČR

- Se staly viditelnými
- Se staly sociálním problémem
- Zasahují nejvíce romskou populaci
- Nejméně ohroženi
 - Bezdětné dvojice
 - Dvojice s 1 dítětem
- Nejvíce ohroženi
 - osaměle žijící senioři, jedinci ve věku 60+ (25%)
 - Úplné rodiny se 3 dětmi (20%)
 - Neúplné rodiny se 2 dětmi (18%)

Stále funguje sociální zabezpečení!!!

- Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou:
 - příspěvek na živobytí
 - doplatek na bydlení
 - mimořádná okamžitá pomoc
- O dávkách pomoci v hmotné nouzi rozhodují a vyplácejí je pověřené obecní úřady.

Nejvíce ohroženi

	pod 60%	61-80%
zemědělské domácnosti	15%	10%
zaměstnanci	3%	13%
domácnosti, kde přednosta nedodělal základní školu	67%	100%

- Nejlépe jsou na tom VŠ a OSVČ
- Nárůst chudoby osamělých matek
- Nejhorší je situace u neúplných rodin s 3+ dětmi
- Nejlépe se má dvojice mladší 65 let
- Chudoba více ohrožuje ženy, nevzdělané, staré osoby
- Neúplné a početné rodiny jsou často závislé na sociálních dávkách DLOUHODOBĚ
- Podíl dětí s příjmy spodních 20% se ↑ zvýšil z 29 (1988) na 47% (2000,2002).
- Vzrostl počet rodin s nezaopatřenými dětmi v evidenci sociálně potřebných, ale extrémní chudoba není častá.

Rovnostářské a liberální společnosti

- Rozdíly mezi příjmy určuje tzv. Giniho koeficient (který dosahuje hodnot 0-1)
 - vztah mezi kumulativním podílem počtu osob a kumulativním podílem jejich příjmů, čím je vyšší, tím vyšší je nerovnost
 - U nás je 0.246 (2013)
 - Nejnižší Norsko 0.227, ... Island, Slovinsko, Slovensko
- V příjmově homogenních společnostech (Norsko) jsou zjištěny menší rozdíly ve zdravotním stavu a nejvyšší spokojenost s kvalitou života.
- Česká společnost stále patří mezi země se spíše nižším Giniho koeficientem, což svědčí o malých rozdílech, ale ne o vysoké ekonomické úrovni všech.